

James LACEY
Williamson MURRAY

DOUĂZECI
DE BĂTĂLII
CARE
AU SCHIMBAT
LUMEA

Ediția a II-a

Traducere de Andra Hâncu și Radu Andriescu

POLIROM
2024

Cuprins

INTRODUCERE	9
MARATON	
Atena salvează civilizația vestică (490 î.Hr.)	13
GAUGAMELA	
Alexandru creează o nouă lume (311 î.Hr.)	27
ZAMA	
Un imperiu în cumpănă (202 î.Hr.)	44
PĂDUREA TEUTOBURGICĂ	
Divizarea Europei (9 d.Hr.)	63
ADRIANOPOL	
Sfârșitul supremației romane (378 d.Hr.)	75
YARMUK	
Începutul cuceririlor islamice (636)	91
HASTINGS	
Reconstruirea Europei (1066)	103
INVINCIBILA ARMADĂ	
Miracolul plutitor (1588)	120
BREITENFELD	
Apariția războiului modern (1631)	142
ANNUS MIRABILIS	
Nașterea supremației britanice (1759)	158
SARATOGA	
Victoria amatorilor (1777)	175
TRAFALGAR	
Planurile lui Napoleon, dejucate (1805)	193
VICKSBURG	
Separarea Confederației (1863)	206
MARNA	
Sfârșitul vechii Europe (1914)	223

BĂTĂLIA PENTRU ANGLIA	
Oprirea naziștilor (1940)	244
MIDWAY	
Oprirea Japoniei imperiale (1942)	264
KURSK	
Sfârșitul lui <i>Drang Nach Osten</i> (1943)	280
NORMANDIA	
Dangătul morții pentru Germania nazistă (1944)	297
DIEN-BIÊN-PHU	
Înfrângerea imperialismului (1954)	318
PODUL STRATEGIC PESTE EUFRAT	
Drumul spre Bagdad (2003)	334
<i>Mulțumiri</i>	349
<i>Note</i>	351
<i>Index</i>	379

Un timp, în pofida diferenței de religie dintre el și regina Angliei, Filip a părut dornic să coopereze cu Elisabeta³. Alternativa era să sprijine revendicarea tronului Angliei de către regina Scoției Maria Stuart. Mulți, printre care se numărau majoritatea catolicilor englezi, îi considerau revendicarea cel puțin la fel de legitimă ca a Elisabetei. Dar Maria avea un dezavantaj teribil. Provenea din familia Guise, care dirija jocurile de putere în lupta pentru tronul Franței. Cel mai sumbru, dar cât se poate de plauzibil scenariu ar fi fost ca un membru al familiei Guise să iasă din anonim pentru a deveni rege al Franței. Mergând mai departe cu scenariile, susținerea Mariei pentru obținerea tronului Angliei, pentru ca aceasta să se alieze apoi cu Franța, dușmanul de moarte al Spaniei, ar fi produs cel mai nefericit impas strategic, pe care Filip ar fi fost înțelept să îl evite.

De asemenea, după pierderea coroanei Angliei, Filip era frământat și de multe alte lucruri. Deși amenințarea otomană se estompase, Spania a rămas amestecată în războiul civil din Franța, precum și în gâlcevile nesfârșite de pe propriile teritorii din Italia. Mai mult, cele mai multe forțe militare ale sale erau prinse într-o înclăștare nefastă cu olandezii, care dura de câteva generații. Toate aceste conflicte secătuiu vistieria lui Filip, rareori stabilă chiar și în vremurile cele mai bune. Date fiind interesele mari și angajamentele pe care și le luase, Spania își depășea mereu veniturile. Acesta era rezultatul firesc al unui sistem de impozitare care aproape că a anihilat sectorul privat al Spaniei, precum și al faptului că în imperiul său, cu excepția Americii, cheltuielile au depășit întotdeauna veniturile colectate prin taxe. Chiar și cele 350 de tone de argint și câteva tone de aur transportate anual peste Oceanul Atlantic, trimise din America, erau de obicei promise creditorilor regelui înainte de a sosi la destinație. De fapt, regelui nu i se cuveneau decât aproximativ 20 de procente din bogățiile provenite din America și, după ce această cantitate trecea prin mâinile intermediarilor corupți, rămânea puțin pentru a mai finanța afacerile statului. Așadar, regele era mereu la mila celor care-i administrau banii. La începutul domniei lui Filip, aceștia erau membrii extrem de bogați ai familiei Fugger, ruinați de neîndeplinirile succesive ale obligațiilor financiare ale habsburgilor și urmași de bancherii genovezi.

Precaritatea financiară a Spaniei, căreia i se adăuga fatidica frică de rivalii comerciali care ar fi putut să pătrundă pe piețele protejate sau, chiar mai rău, să facă incursiuni foarte profitabile în America i-au făcut pe spanioli să limiteze accesul oricărei alte națiuni pe piețele lor naționale, precum și în cele ale imperiului colonial. Tentativa de a monopoliza comerțul transatlantic a iritat statul englez, care dorea să-și primească partea la împărțirea bogățiilor lumii. Printre cei care sperau să obțină câștiguri în detrimentul Spaniei, cei mai de seamă au fost aventurierii supranumiți „Lupii de Mare” John Hawkins și Francis Drake. Primele două expediții ale lui Hawkins au fost

atât de profitabile, încât însăși regina a susținut financiar a treia expediție. În călătoria sa din anul 1567, Hawkins a luat zece corăbii, dintre care două erau ale reginei. Totuși, această flotă s-a întâlnit cu un puternic escadron spaniol și a fost copleșită în spațiul strâmt al portului San Juan de Ulúa de pe coasta Mexicului. Doar două corăbii engleze s-au întors cu greu acasă, una comandată de Hawkins, iar cealaltă, de Drake.

Acestea au sosit într-un moment delicat al relațiilor anglo-spaniole. Corsarii francezi protestanți atacaseră de curând cinci vase spaniole care transportau 18.150 de kilograme de aur și argint, reprezentând remunerația armatelor spaniole din Olanda ale ducelui de Parma. Corăbiile spaniole încercaseră se se refugieze într-un port englez și ceruseră protecție din partea reginei Elisabeta, care le-a fost acordată. Dar, la scurt timp, regina a aflat că vasele sale fuseseră distruse la San Juan de Ulúa. Dându-și seama că profiturile obținute în expediția lui Hawkins fuseseră confiscate, a poruncit ca aurul spaniolilor să fie luat, iar navele să fie capturate. Spania, urmând sfatul reprezentantului său diplomatic din Anglia, a ordonat confiscarea tuturor proprietăților engleze din Olanda și Spania. Înfuriată, Elisabeta a întrerupt relațiile diplomatice cu Spania. Practic, Spania și Anglia s-au războit începând din 1570. Doar preocuparea pentru alte crize mai arzătoare l-a împiedicat pe Filip să atace imediat, deși nu a încetat niciodată să caute moduri în care ar fi putut afecta interesele Elisabetei.

Când a primit informații detaliate privind planurile lui Filip, Elisabeta a întors foaia. A permis miilor de refugiați din teritoriile stăpânite de Filip să pătrundă în Anglia și a început să trimită bani și, ulterior, trupe pentru a-i ajuta pe insurgenții din Olanda, precum și pe protestanții care acționau împotriva intereselor spaniole din Franța. Mai neliniștitor, din perspectiva spaniolilor, era faptul că Elisabeta și-a instigat „Lupii de Mare”. Conduși de semenii lui Hawkins și Drake, între anii 1572 și 1577, corsarii englezi au făcut unsprezece expediții majore și extrem de profitabile, care afectau interesele Spaniei. Într-o incursiune memorabilă, Drake și-a purtat galionul numit *The Golden Hind* („Căprioara de aur”) în jurul lumii, întorcându-se în anul 1580 cu 100 de tone de argint spaniol și 45 de kilograme de aur.

În 1574, Filip, indignat, a ordonat mai întâi mobilizarea unei armade impresionante pentru a ataca Anglia. Totuși, pregătirile evoluau încet⁴, iar spaniolii au abandonat demersul când cea mai mare parte din echipajele flotei au fost doborâte de ciumă. În 1580 a fost organizată o altă expediție, în scopul înăbușirii unei mari revolte din Irlanda. A fost încununată de un oarecare succes, înainte de a degenera în acte josnice. O armată compusă din spanioli și soldați ai papalității a pus stăpânire pe o mică fâșie din coasta irlandeză din golful Smerwick, unde a construit Fortăreața Aurului (Castello del Oro) și a așteptat întăriri din țările catolice ale Europei. Ajutoarele nu

au mai sosit. În schimb, o armată maritimă condusă de Sir William Winter, cu șase corăbii care aveau să fie folosite mai târziu și în luptele cu Invincibila Armadă, și o mică armată, condusă de cutezătorul Sir Walter Raleigh, au asediat fortăreața. După trei zile de bombardamente intense, asediații s-au predat, promițându-li-se că vor fi tratați corect. Cu toate acestea, când au părăsit fortul, englezii i-au masacrat pe toți, lăsând în viața doar 15 dintre ei, pe cei care aveau să fie răscumpărați pentru sume mari.

Spania a avut succesele sale. În anul 1580, ultimul moștenitor legitim al coroanei portugheze a murit. Prin intermediul mamei sale, o prințesă de origine portugheză, Filip a pretins coroana. Mai erau și alți pretendenți, dar aceștia nu aveau singurul lucru de care Filip nu ducea lipsă – o armată. În ceea ce a constituit un precedent renescentist al războiului-fulger, două armate spaniole, una condusă de tomnaticul duce de Alba, iar cealaltă de ducele de Medina Sidonia, au cucerit Portugalia. Cu ajutorul unei flote spaniole conduse de Álvaro de Bazán, marchiz de Santa Cruz, eroul bătăliei de la Lepanto, armata a cucerit Lisabona la sfârșitul lunii august. În mai puțin de două luni, una dintre cele mai mari puteri europene⁵ a încetat să mai existe ca stat independent. Alăturând Portugalia provinciilor sale, Spania nu a câștigat doar un mare imperiu dincolo de Atlantic, ci a moștenit și flota cu ajutorul căreia portughezii străbăteau oceanele. Până în acest moment, Spania fusese o mare putere mai ales în Marea Mediterană, dar galioanele care dominau în zona acestei mări nu erau de mare valoare în Oceanul Atlantic. Deși Spania avea o flotă compusă din galioane cu pânze, acestea nu se comparau cu navele de război rapide pe care le construiau englezii. Primind aproape o duzină de galioane portugheze solide și dotate cu tunuri⁶, Spania a devenit o adevărată putere maritimă în Atlantic.

Aceasta nu a fost ultima dintre victoriile spaniole. Sub conducerea iscusită a ducelui de Parma, pe care Filip îl trimisese în Olanda în anul 1578, armatele spaniole cuceriseră, până în anul 1580, cea mai mare parte din Flandra și se pregăteau să ia cu asalt fortărețele olandeze din Brabant. Până în anul 1585, Ypres, Bruges și Gent căzuseră și ducele de Parma părea de neoprit. Mai grav era faptul că, în acel an, asasinii tocmiți de spanioli au reușit să-l ucidă pe Wilhelm de Orania. În lipsa conducerii sale însuflețite, moralul și perspectivele olandezilor au intrat într-o etapă sumbră. Ducele de Parma nu era genul de persoană care ar fi lăsat să-i scape o situație avantajoasă. În următorul an, armata sa a cucerit marele port Antwerpen. În timpul bătăliei purtate pentru cucerirea marelui oraș, spaniolii au fost întâmpinați, pentru prima oară, de o armă nouă și înspăimântătoare – „focul iadului” –, care avea să influențeze enorm rezultatul luptei în care se implicase armada. „Focul iadului” era un tip special de navă incendiară proiectată de un inginer italian pe nume Federigo Giambelli. În interiorul carenelor, constructorii

amplasaseră două locașuri alungite special proiectate, umplute cu 3.200 de kilograme de praf de pușcă de cea mai bună calitate. Întregul spațiu ce înconjură aceste containere era plin cu schije de fier. Deși nu a reușit să salveze orașul Antwerpen, explozia unui astfel de vas – numit *Hoop*, „Speranță” – a ucis 800 de soldați spanioli și s-a făcut auzită la o departare de 80 de kilometri. Faptul că proiectantul acestor arme infernale se afla în Anglia când Armada străbătea mările i-a îngrozit pe comandanții spanioli. Navele incendiare au fost întotdeauna periculoase pentru flote, dar „focul iadului” a adăugat valențe noi și îngrozitoare acestei vechi amenințări și mulți au crezut că aveau să primejduiască însăși existența flotei spaniole.

Când situația din Olanda se schimba în favoarea Spaniei, cea din Franța s-a înrăutățit, cel puțin din punctul de vedere al Elisabetei. François, duce de Alençon și Anjou și moștenitor al tronului, a murit pe neașteptate în anul 1584, odată cu el sfârșindu-se linia descendenților direcți. Henric de Navara, protestant și conducător al cauzei hughenotilor, era următorul descendent, dar a fost considerat nepotrivit de majoritatea catolicilor francezi din pricina religiei sale. Pentru a nu-i permite unui protestant să ajungă pe tron, catolicii au format „Liga”, avându-l în frunte pe Guise. Războaiele religioase din Franța, care pâruseră să se domolească, au reizbucnit cu furie reînnoită. Nedorind să vadă Franța sub conducerea unui protestant⁷, Filip a format o alianță cu Liga catolică și cu Guise. Au încheiat un tratat la Joinville, prin care Spania se angaja să-l susțină pe cardinalul de Bourbon (unchiul lui Guise) în revendicarea tronului și să acorde Ligii o imensă subvenție în bani gheață plătibili în fiecare an.

Când Filip a adăugat acestei liste un embargo asupra tuturor navelor engleze, a schimbat valul de opinie din rândul sfetnicilor Elisabetei. Pentru prima oară, majoritatea consilierilor reginei erau dispuși să riște un război total. Iar regina era dispusă să le asculte sfaturile. Dându-și seama că, dacă Anglia nu reușea să stăvilească valul de succese ale spaniolilor, puterea lui Filip avea să devină imbatabilă, Elisabeta și-a pregătit contraatacul. Olanda fusese plasată sub protectorat englez și regina parcimonioasă a început să aloce fonduri mai mari problemei olandeze. Dar, de această dată, ea a depășit nivelul sprijinului neimplicat pe care-l oferise până atunci și a promis să plaseze o armată pe continent. Cu puțin timp înainte de Crăciunul anului 1585, Robert Dudley, conte de Leicester, a ajuns la Flushing și a început să se implice în tot felul de operațiuni împotriva ducelui de Parma. Elisabeta a început de asemenea să acorde un ajutor financiar substanțial armatei din Franța a lui Henric de Navara, ajungând până la a plăti cheltuielile uneia dintre cele două mari armate ale lui Henric.

În prima jumătate a deceniului 1580, Spania și Anglia au alunecat încet spre război, fără a se avânta brusc în prăpastie. Două evenimente le-au plasat

pe traiectoria care a făcut ca războiul să nu mai poată fi evitat. Primul a venit în două etape. Serviciile secrete extrem de performante ale Elisabetei, conduse de maestrul de spionaj Francis Walsingham, spărseseră codurile spaniolilor și citeau o serie de mesaje trimise din Spania catolicilor din Anglia. Astfel, Walsingham a reușit să zădărnicească mai multe atentate ale spaniolilor la viața Elisabetei. La rândul lor, aceste tentative de asasinat au dezlănțuit furia Elisabetei. În consecință, la sfârșitul anului 1585, ea l-a trimis în misiune pe Sir Francis Drake, cu 25 de corăbii, pentru a ataca litoralul spaniol. Întrucât Drake a plecat cu două dintre corăbiile din flota oficială de război a reginei, Elisabeta a anunțat în mod lipsit de echivoc că-i susținea pe „Lupii de Mare”. Timp de aproape două săptămâni, Drake a organizat raiduri pe coastă⁸, combinând afrontul adus coroanei spaniole cu distrugerea considerabilă a proprietăților acesteia. Resimțind usturimea pierderilor și a ofensei, Filip a început imediat pregătirile de război.

Când Filip a decis să înceapă războiul, o parte din planul său era să sprijine o revoltă a catolicilor pentru a o detrona pe Elisabeta și a o aduce pe tron pe rivala ei aflată în închisoare, Maria Stuart, regina Scoției. Acest plan a fost dejucat când Walsingham a implicat-o direct pe Maria în complotul Babington – un alt atentat la viața Elisabetei. După ce-și ținuse verișoara închisă timp de 19 ani prin diverse castele și conace, regina s-a lăsat convinsă de consilierii ei că Maria era prea periculoasă pentru a i se mai permite să trăiască și a hotărât să-i semneze mandatul de execuție în luna februarie a anului 1587. Decapitarea Mariei a înfuriat Europa catolică și l-a mâhnit în mod deosebit pe credinciosul Filip, care s-a considerat întotdeauna un apărător al credinței. Moartea ei l-a silit, de asemenea, pe Filip să schimbe obiectivul și strategia apropiatei sale campanii. Incapabil de a găsi un alt pretendent potrivit pentru tronul Angliei, Filip a decis să întreprindă o invazie de proporții pentru a o detrona pe Elisabeta, încoronând-o pe fiica sa, Isabella, și aducând Anglia înapoi în sânul Bisericii Romano-Catolice.

Filip a lăsat în seama lui Santa Cruz sarcina de a aduna flota. Nefiind persoana care să gândească la scară redusă, Santa Cruz i-a spus lui Filip că, pentru a avea succes, ar fi necesare 150 de nave însumând 77.250 de tone, însoțite de 400 de vase de dimensiuni mai mici. Dintre acestea din urmă, cel puțin 40 aveau să fie puternicele galioane de război spaniole și portugheze. Odată ce avea să treacă de apărarea navală a englezilor, Santa Cruz spunea că va mai avea nevoie de 55.000 de soldați, majoritatea experimentați, care să lupte pe front pentru a cuceri Anglia. Conform opiniei lui Santa Cruz, întregul demers avea să coste patru milioane de ducăți, o estimare cu mult depășită.

Celălalt comandant militar de elită al lui Filip, ducele de Parma, avea în minte un plan mult mai simplu. El a recomandat ca aproximativ 30.000 de

soldați să fie detașați din armata aflată în Flandra și trimiși pe ascuns dincolo de Canalul Mânecii în corăbii mici cu pânze. Parma era sigur că putea să traverseze Canalul în 12 ore, după care ar fi urmat imediat un marș către Londra. Nu se aștepta la vreo formă de opoziție care ar putea rezista mult în fața soldaților săi experimentați. Întrucât majoritatea soldaților cu experiență din Anglia erau deja pe continent, alături de ducele de Leicester, judecata lui Parma pare corectă, presupunând că spaniolii ar fi putut să pregătească vasele și armata în secret.

Pentru orice eventualitate, Filip a optat pentru o combinație între cele două planuri. O mare flotă avea să pornească din Iberia, încărcată cu soldați. Totuși, deși acești soldați aveau să fie disponibili și pentru operațiunile desfășurate pe coastă, în principal, ei trebuiau să ajungă la bordul navelor de război engleze și să le captureze. Această flotă avea să se întâlnească cu armata condusă de Parma pe coasta Flandrei și să o însoțească în traversarea canalului. Pentru a se asigura că mobilizase suficienți soldați pentru ca invazia să fie încununată de succes⁹, menținând presiunea asupra olandezilor, Filip a recrutat o altă armată de mercenari din Italia și a trimis-o spre nord pe faimoasa „Cale spaniolă”. Modul în care flota avea să-și sincronizeze sosirea cu cea a armatei lui Parma¹⁰, dat fiind caracterul foarte rudimentar al sistemelor de comunicații la acea vreme, rămânea nesoluționat, precum multe alte lucruri, „în speranța că se va produce un miracol”. Acest miracol nu s-a produs.

În vreme ce Invincibila Armadă se aduna, pregătirile au fost îngreunate de cele două mari blesteme ale domniei lui Filip: lipsa constantă de fonduri și Sir Francis Drake. În cea mai mare parte a anului 1586 și începutul anului următor, Elisabeta a sperat că va ajunge la un acord de pace cu Spania. Ea nu știa că ambasadorul englez la Paris era plătit de spanioli și îi comunica o mulțime de rapoarte false referitoare la intențiile pașnice ale Spaniei. Mai mult, regina nu și-a dat seama că ducele de Parma se prefăcea că ia în serios negocierile de pace din Flandra pentru a câștiga timp, astfel încât Armada să-și desăvârșească pregătirile. Apoi, în mod inexplicabil, în luna martie a anului 1587 i-a ordonat lui Drake să plece pe mare, poruncindu-i să producă stricăciuni cât mai mari flotei spaniole. Nefiind genul de om care să piardă timpul, Drake și-a isprăvit pregătirile și a luat imediat drumul mării. Nu era cătuși de puțin prea devreme. Imediat ce corăbiile lui au plecat, Elisabeta s-a răzgândit. Din fericire pentru soarta Angliei, mesagerii ei nu l-au mai ajuns din urmă pe Drake.

Pe data de 29 aprilie 1587, Drake a ajuns la Cádiz cu 16 corăbii de război și șapte pinase¹¹. Acolo a găsit 60 de nave de mari dimensiuni și o mulțime de alte corăbii mai mici. În timp ce au respins câteva tentative defensive destul de ineficiente, englezii și-au petrecut noaptea respectivă și ziua următoare distrugând vasele spaniole și depozitele de provizii. Când ducele de